

I

Ce este speranța?

Whisky și fasole în sos swahili

S-a întâmplat în noaptea de dinainte de a ne începe dialogul. Eram emoționat – pentru că miza era mare. Lumea părea, mai mult ca oricând, să aibă nevoie de speranță, iar în lunile premergătoare solicitării mele către Jane de a-și împărtăși, într-o nouă carte, motivele pentru care își păstrează speranța, subiectul în sine a ocupat un loc important în gândurile mele. Ce este speranța? De ce avem speranță? Este ea reală? Poate fi cultivată? Există vreo speranță pentru specia noastră? Mi-am dat seama că rolul meu urma să fie acela de a pune întrebările cu care fiecare dintre noi se confruntă atunci când traversează perioade critice ori dureroase, ba uneori chiar disperate.

Jane este o eroină cunoscută pretutindeni, care a călătorit zeci de ani prin întreaga lume, ca mesageră a speranței, iar eu eram dornic să înțeleg de unde îi vine încrederea în viitor. În același timp, voiam să aflu cum și-a păstrat speranța de-a lungul unei vieți de pionierat pline de provocări.

În timp ce îmi pregăteam întrebările cu entuziasm și nerăbdare mi-a sunat telefonul.

— Ai vrea să vii să iei cina cu noi, în familie? a întrebat Jane.

Tocmai aterizasem în Dar es Salaam și i-am răspuns că aş fi încântat să ne întâlnim în mijlocul familiei sale. Pentru că, în sfârșit, mi se oferea șansa nu doar de a cunoaște în carne și oase această legendă vie, ci și de a o observa în calitate de mamă și de bunică, de a ne bucura de o masă împreună și de a savura un pahar de whisky, după cum îmi spunea intuiția.

Nu e tocmai ușor să găsești casa lui Jane, întrucât nu are adresa pe o stradă propriu-zisă. După ce străbați mai multe drumuri neasfaltate, locuința ei se află undeva în apropierea reședinței grandioase a lui Julius Nyrere, primul președinte al Tanzaniei. Mi-a fost teamă că voi întârzia, deoarece șoferul taxiului tot încerca și nu reușea să găsească intrarea în acel cartier umbrit de o mulțime de copaci. Soarele roșiatic apunea văzând cu ochii și nu existau lumini stradale, care să ne ghideze cât de cât.

Când, într-un final, am găsit casa, Jane m-a întâmpinat chiar la intrare, zâmbind plină de căldură și privindu-mă cu ochi mari, pătrunzători. Își ținea părul încăruntit prins în coadă și purta o cămașă verde cu pantaloni kaki, ținută ce aducea întrucâtva cu uniforma unui paznic de rezervă ori a unui pădurar. Cămașa avea logoul Institutului Jane Goodall (IJG), cu tot cu simbolurile organizației: profilul lui Jane, un cimpanzeu în poziție patruredă, o frunză simbolizând mediul natural și o mână reprezentând oamenii, despre care ea a ajuns la concluzia că au nevoie de tot atâta protecție cât cimpanzeii.

Jane are optzeci și șase de ani și, în mod inexplicabil, nu pare să fi îmbătrânit prea mult de când a vizitat prima oară Parcul Gombe, ocazie cu care a și apărut pe coperta revistei *National Geographic*. Mă întreb dacă nu cumva speranța și urmarea unui scop îi ajută pe unii oameni să-și păstreze spiritul veșnic tânăr.

Însă ceea ce o caracterizează cel mai mult pe Jane este voința. Aceasta răzbate, ca o adevărată forță a naturii, din ochii ei căprui. Aceeași voință care a propulsat-o în celălalt

colț al lumii, pentru a studia animalele din Africa și a susținut-o în toate călătoriile sale din ultimii treizeci de ani. Înainte de pandemie, își petrecea peste trei sute de zile din an ținând prelegeri despre distrugerea mediului înconjurător și a habitatelor. Iată că, în sfârșit, lumea începe să asculte.

Știam că lui Jane îi place să se bucure de un whisky, pe seară, și tocmai de aceea îi adusesem o sticlă de Johnnie Walker Green Label, preferatul ei. A acceptat-o cu eleganță – însă mi-a spus ulterior că ar fi trebuit să cumpăr varianta mai ieftină și să donez diferența de bani organizației ei pentru mediu, Institutul Jane Goodall.

În bucătărie, nora ei, Maria, pregătise o masă vegetariană specifică Tanzaniei. Consta în orez cu lapte de cocos, servit cu fasole în sos cremos swahili, linte și mazăre cu niscaiva alune, curry și coriandru, și spanac sotate. Jane susține că mâncarea nu o interesează câtuși de puțin, dar eu nu pot spune același lucru despre mine, așa că deja îmi lăsa gura apă.

A așezat mica mea atenție pe un bufet, chiar lângă o sticlă uriașă, de patru litri și jumătate, de whisky Famous Grouse. Nepoții lui Jane, adulți acum, i-o cumpăraseră pentru a-i face o surpriză, explicându-i că e mult mai ieftin să cumperi o cantitate mare și că avea să-i ajungă pe toată perioada pe care urmau să o petreacă împreună. Nepoții ei locuiesc în casa din Dar es Salaam, în care Jane s-a mutat când s-a căsătorit cu cel de-al doilea soț, chiar dacă, la vremea aceea, își petrecea o bună parte din timp tot în Gombe. Acum, Jane stă în casa respectivă doar de două ori pe an, când vine în vizită în Tanzania, și atunci doar câteva zile, căci apoi merge iar în Gombe și în alte orașe tanzaniene.

Pentru ea, un strop de whisky face parte din ritualul serii și este un bun prilej de a se relaxa și de a închina un pahar alături de prieteni, atunci când e posibil.

— Totul a pornit, explică ea, de la faptul că împărțeam cu mama „câte un deget“ de whisky, aproape seară de seară... Iar după ce-am plecat de acasă, ne-am făcut obiceiul ca, oriunde

JANE GOODALL

m-aș fi aflat în lume, la șapte seara să ridicăm paharul, una în cinstea celeilalte.

De altfel, și-a dat seama că, atunci când îi obosește vocea, după prea multe interviuri și prelegeri, o gură mică de whisky îi întărește corzile vocale și o ajută să ducă prezentarea până la capăt.

— În plus, a completat Jane, patru cântărețe de operă și o vedetă rock mi-au spus că, și în cazul lor, treaba asta funcționează de minune.

Am stat lângă Jane la o masă afară, pe verandă, în timp ce ea și familia ei râdeau și spuneau fel de fel de povești. Florile dese de bougainvillea care ne înconjurau păreau mai degrabă un soi de baldachin vegetal în lumina lumânărilor.

Merlin, cel mai mare dintre nepoți, avea douăzeci și cinci de ani. În urmă cu câțiva ani – la optsprezece ani –, după o

Alături de familia mea, în Dar es Salaam. De la stânga la dreapta: nepotul Merlin; fratele lui vitreg, Kiki, fiul Mariei; nepotul meu Nick, fratele vitreg al lui Merlin; nepoata Angel și fiul meu, Grub. (INSTITUTUL JANE GOODALL/PRIN AMABILITATEA FAMILIEI GOODALL)

Cartea speranței

noapte de distracție alături de amicii săi, acesta a plonjat într-o piscină goală. S-a ales cu gâtul rupt, iar accidentul l-a determinat să-și schimbe viața, adică să renunțe la petreceri și, întocmai ca sora lui, Angel, să urmeze exemplul bunicii, implicându-se în munca de conservare a mediului înconjurător. Jane, ca o discretă șefă de trib, ședea în capul mesei, vizibil mândră de familia ei.

Apoi Jane s-a dat cu spray antițânțari pe glezne și am glumit pe seama faptului că, iată, țânțarii nu-s vegetarieni.

Angel lucrează în cadrul programului nostru Roots & Shoots, iar Merlin participă la înființarea unui centru educațional pe locul unde a fost cândva o pădure seculară, în apropiere de Dar es Salaam. (K 15 PHOTOS/FEMINA HIP)

— Numai femelele pișcă și sug sângele, a subliniat Jane. Masculii n-au nevoie decât de nectar ca să supraviețuiască.

În percepția ei de biolog, țăntarii nu erau decât niște mame care se străduiau să consume cât mai mult sânge, ca să-și poată hrăni urmașii. Aspect care totuși nu mi i-a făcut mai simpatici pe acești vechi dușmani ai oamenilor.

Cum discuția dintre membrii familiei a încetat la un moment dat, m-am hotărât să-i adresez lui Jane întrebările care mă preocupau încă de când luaserăm hotărârea de a colabora la această carte despre speranță. Ca newyorkez get-beget – așadar, născut și crescut într-un mediu sceptic –, recunosc că eram circumspect în privința speranței. Îmi părea o reacție prea slabă, o acceptare pasivă, de tipul „să sperăm că va fi bine“. Un fel de remediu universal sau o fantezie. Aveam senzația că a te agăța de speranță echivalează cu a refuza cu încăpățănare realitatea sau a te încrede orbește în soartă, în pofida crudei realități a vieții. Aș zice că mă temeam de speranța deșartă, un fel de impostor nechibzuit. Până și cinismul îmi părea o reacție mai prudentă decât cea riscantă a speranței. Iar teama și furia erau, cu siguranță, răspunsuri mai utile, gata să dea semnalul de alarmă, îndeosebi în perioade de criză, cum este aceasta.

În plus, doream să aflu care este diferența dintre speranță și optimism, apoi dacă Jane a simțit vreodată că-și pierde speranța, dar și cum ne putem păstra speranța în vremuri sumbre. Însă, pentru toate aceste întrebări, trebuia să aștept până a doua zi dimineața, căci acum se făcea târziu, iar cina se apropia de sfârșit.

Este reală speranța?

Când am revenit a doua zi – mai puțin emoționat decât în seara de dinainte – pentru a începe dialogul nostru despre speranță, Jane și cu mine am ieșit pe verandă și ne-am așezat

pe niște scaune pliabile, masive și robuste, cu structura din lemn și șezutul din pânză verde. Am privit îndelung spre curtea din spatele casei, atât de înțesată de copaci, încât era aproape imposibil să vezi Oceanul Indian care începea imediat dincolo de ei. Se auzea un adevărat cor de păsări tropicale ciripind, triluind, chirăind, chemându-se între ele. Doi câini salvatori au venit lângă noi și s-au ghemuit la picioarele lui Jane, iar o pisică mieuna din spatele unui paravan, insistând parcă să contribuie și ea la conversație. Jane aducea întrucâtva cu un Francisc de Assisi al zilelor noastre, înconjurată de animale pe care, în același timp, le proteja.

— Ce este speranța? am început eu. Cum o definești *tu*?

— Speranța, a zis Jane, este ceea ce ne ajută să mergem mai departe, în ciuda vicisitudinilor. Este ceea ce ne dorim să se întâmple, însă trebuie să fim pregătiți să muncim din greu pentru a realiza acel lucru, punctă Jane, surâzând cu subînțeles. Așa cum sperăm ca această carte să fie bună. Însă nu va fi dacă nu facem o treabă al naibii de bună.

— Da, exact asta sper și eu, am spus. Ai zis că speranța este ceea ce ne dorim să se întâmple, dar că trebuie să fim pregătiți să muncim din greu pentru acel lucru. Așadar, speranța presupune să treci la acțiune?

— Nu cred că orice fel de speranță implică neapărat și acțiune – pentru că uneori nu ai ce să faci. Dacă ești închis într-o celulă, de exemplu, unde ai ajuns pe nedrept, nu te poți împotrivi, dar asta nu te împiedică să speri că vei ieși. Am tot purtat discuții cu un grup ecologist, ai cărui membri au fost judecați și condamnați la ani grei de închisoare, deoarece instalaseră camere de monitorizare a vieții în sălbăcie. Oamenii aceștia speră că vor fi eliberați la un moment dat, grație demersurilor altora, dar ei nu pot lua nicio măsură în acest sens.

De aici, s-ar putea deduce că posibilitatea de a acționa și existența unor agenți care să acționeze sunt importante pentru a genera speranță, dar că speranța poate supraviețui

chiar și într-o celulă de închisoare. O pisică neagră cu pieptul alb ieși din casă pe balcon, cu pași ușori, și sări apoi în poala lui Jane, încolăcindu-se cât mai confortabil și așezându-și lăbuțele sub ea.

— Mă întreb dacă animalele știu ce-i aceea „speranță“.

Jane a zâmbit și, mângâind pisica, a zis:

— Păi, când Bugs aici de față era ținut tot timpul în casă, am bănuiala că „spera“ să i se dea voie afară, într-un final. Când vrea să mănânce, miaună tânguitor și se freacă de picioarele mele arcuindu-și spinarea și dând din coadă, deoa-rece știe că așa obține ceea ce-și dorește. Sunt convinsă că speră să fie hrănit atunci când face asta. Gândește-te la câinele care așteaptă, la fereastră, să te întorci acasă. Evident că și asta e tot o formă de speranță. Deseori, cimpanzeii au accese de furie când nu obțin ceea ce vor. Acestea sunt o formă de speranță frustrată.

Puteam concluziona că speranța nu este un dat exclusiv al oamenilor, dar știam că vom reveni la subiect, pentru a afla ce anume o face unică în mentalul uman. Deocamdată nu doream decât să înțeleg de ce speranța diferă de un alt concept cu care adesea se confundă.

— În multe dintre tradițiile religioase ale lumii, speranța este tratată în aceeași cheie precum credința, am spus. Sunt speranța și credința același lucru?

— Sunt complet diferite, nu-i așa!? a replicat Jane, făcând mai degrabă o afirmație decât punând o întrebare. Credința presupune să crezi că, într-adevăr, există o putere rațională în spatele universului, ce se poate traduce prin Dumnezeu, Allah sau alt nume de zeu. Crezi în Dumnezeu, Creatorul. Crezi în Viața de Apoi sau în vreo altă doctrină. Aceasta este credința. Putem *crede* că toate astea sunt reale, dar nu putem *ști* cu adevărat. Ceea ce putem ști însă este direcția în care vrem să mergem, și nu putem decât *spera* că este cea corectă. Speranța este mai modestă decât credința, întrucât nimeni nu poate cunoaște viitorul.

— Mai spuneai că speranța presupune să muncești din greu pentru a face să se întâmple ceea ce îți dorești.

— Ei bine, în anumite împrejurări este chiar esențial. Să ne gândim numai la situația de coșmar în care ne aflăm în momentul de față. Cu siguranță, sperăm că nu e prea târziu să mai schimbăm lucrurile, însă știm că schimbarea dorită nu se va produce dacă nu luăm măsuri.

— Așadar, capeți mai multă speranță dacă ai mai mult spirit de inițiativă?

— Păi, asta funcționează în ambele sensuri. Ești mai plin de inițiativă doar atunci când speri că acțiunile tale vor da rezultate bune. Așa că ai nevoie de speranță ca să te pui în mișcare, iar când treci la treabă, îți dai și mai multă speranță. Este o reacție în lanț.

— Deci, ce este speranța, de fapt, o emoție?

— Nu, nu este o emoție.

— Atunci ce este?

— Un aspect al supraviețuirii noastre.

— O abilitate de supraviețuire?

— Nu e nicio abilitate. Este ceva mai profund, ceva înnăscut. E aproape un har. Hai, trebuie să ne vină în minte alt cuvânt mai potrivit.

— O unealtă? O resursă? O putere?

— Mda, cred că merge „putere“. O „unealtă“ cu „putere“, ceva de genul ăsta. Dar nu o unealtă electrică!

Am râs la gluma lui Jane.

— Deci nu o bormașină?

— Nu, nu o bormașină, a zis Jane, râzând la rândul ei.

— Un mecanism de supraviețuire...?

— Sună mai bine, dar trebuie ceva mai puțin mecanic. Ține de supraviețuire, da..., rosti Jane și făcu o pauză, ca să găsească termenul potrivit.

— Un impuls? Un instinct? am sugerat eu.